

Maria Nygård

YMPÄRISTÖOHJELMAN LAATIMINEN JUVAN SEURAKUNNALLE

Opinnäytetyö

Tekniikan ammattikorkeakoulututkinto

Ympäristötekniikan koulutus

2025

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Insinööri (AMK)
Tekijä/Tekijät	Maria Nygård
Työn nimi	Ympäristöohjelman laatiminen Juvan seurakunnalle
Toimeksiantaja	Juvan seurakunta
Vuosi	2025
Sivut	32 sivua, liitteitä 13 sivua
Työn ohjaaja	Tuija Ranta-Korhonen

TIIVISTELMÄ

Yhä useammalla yrityksellä ja yhteisöllä on nykyään käytössään jokin ympäristöohjelma, jonka avulla ympäristövaikutuksia on helpompi hallita. Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia Juvan seurakunnalle ympäristöohjelma, jotta seurakunta pystyy hakemaan Kirkon ympäristödiplomia. Kirkon ympäristödiplomi on osa Hiilineutraali kirkko 2030-strategiaa, jonka suosituksena on, että kaikilla seurakunnilla olisi Ympäristödiplomi vuoteen 2025 mennessä. Kirkon ympäristödiplomi on evankelis-luterilaisen kirkon oma ympäristöjärjestelmä.

Tutkimus toteutettiin yhdessä Juvan seurakunnan ympäristötyöryhmän kanssa haastatteleamalla sekä keräämällä tietoa lukuisista eri lähteistä. Ympäristökatselmustaulukko, jota ympäristötyöryhmä oli jo täyttänyt, toimi ympäristöohjelman kehyksenä ja haastattelukysymykset nousivatkin ympäristökatselmustaulukon asioista. Kun tarvittavat tiedot oli kerätty, laadittiin näillä tiedoilla Juvan seurakunnalle ympäristöohjelma. Koska kyseessä oli diplomien ensimmäinen hakukerta, ohjelmassa piti tuoda esille, miten ympäristötyö on saanut alkunsa ja mitkä ovat tavoitteet, vastuuhenkilöt ja tavoiteaikataulut niille osaluueille, jotka vaativat vielä erityistä huomiota.

Opinnäytetyön tuloksena on ympäristöohjelma Juvan seurakunnalle. Se on yksi olennainen liite Kirkon ympäristödiplomien hakemista varten. Ympäristöohjelmalla on useita hyötyjä yrityksille, mutta myös kirkolle, koska ainoastaan niin tekemällä se pystyy olemaan uskottava puhuessaan yhteisestä tehtävästämme luomakunnan varjelijoina. Ohjelman laatiminen auttaa myös seurakunnan työntekijöitä hahmottamaan omien toimintojensa ympäristövaikutuksia.

Asiasanat: ympäristöjärjestelmät, ympäristökatselmus, ympäristöohjelma, kestävä kehitys

South-Eastern Finland
University of Applied Sciences

Degree title	Bachelor of Engineering
Author (authors)	Maria Nygård
Thesis title	Preparing an environmental programme for Juva parish
Commissioned by	Juva parish
Time	2025
Pages	32 pages, 13 pages of appendices
Supervisor	Tuija Ranta-Korhonen

ABSTRACT

An increasing number of companies and communities nowadays have an environmental programme that makes it easier to manage their environmental impacts. The objective of the thesis was to prepare an environmental programme for Juva parish thereby enabling the parish to apply for a Church Environmental Diploma. This diploma is a part of Carbon neutral church 2030strategy, which recommends that all parishes have the Church Environmental Diploma until 2025. The Church Environmental Diploma is the Evangelical Lutheran Church's environmental system.

The study was conducted in collaboration with the environmental working group of the Juva parish, involving interviews and the collection of information from several different sources. The environmental review table, which the environmental working group had already completed, served as a framework for the environmental programme, and the interview questions arose from the issues of the environmental review table. Once the necessary information had been collected, an environmental programme was developed for the Juva parish with this information. As this was the first application round for the diploma, the programme highlighted how the environmental work had begun, including the objectives, responsible persons and schedules for the areas that still required special attention.

The result of the thesis was an environmental programme for the Juva parish. It is one of the essential additions for applying for the Church's Environmental Diploma. The environmental programme has many benefits for companies, but also for the church, because only by doing so can it be credible when talking about our common mission as guardians of creation. The preparation of the programme also helped the parish workers to understand the environmental impacts of their activities.

Keywords: environmental management system, environmental review, environmental programme, sustainable development

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	JUVAN SEURAKUNTA	7
3	YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT	7
3.1	ISO 14001 -standardi.....	8
3.2	EMAS-asetus.....	9
3.3	Kirkon ympäristödiplomi.....	10
3.4	Kestävä kehitys.....	10
4	AINEISTO JA MENETELMÄT	12
4.1	Tutkimusaineisto	12
4.2	Tutkimusmenetelmä.....	13
5	YMPÄRISTÖKATSELMUS	14
5.1	Kirkon ympäristödiplomi.....	15
5.2	Toiminta ja talous	17
5.3	Ympäristökasvatus	18
5.4	Jätehuolto ja kiertotalous	19
5.5	Ruoka ja keittiöt	22
5.6	Energia, kiinteistöt ja kiinteistönhoito	23
5.7	Hautausmaat ja viheralueet	24
5.8	Metsät ja muut luonnonalueet.....	25
5.9	Liikenne	26
6	TULOKSET JA TULOSTEN TULKINTA	27
6.1	Ympäristötyön alku ja nykytila Juvan seurakunnassa.....	27
6.2	Ympäristöohjelma	28
6.3	Tulosten tarkastelu.....	30

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
LÄHTEET	33

LIITTEET

Liite 1. Ympäristöohjelma

1 JOHDANTO

Ilmastonmuutos ja sen hillitseminen on ajankohtainen asia, ja moni taho haluaa tehdä sen eteen konkreettisia asioita. Velvoite toimiin tulee ensisijaisesti EMAS-laista ja -asetuksesta, mutta myös Suomen kansallisesta ilmastopolitiikasta, jonka tavoitteena on hiilineutraalius vuoteen 2030 mennessä (Ympäristöministeriö s.a.). Myös evankelis-luterilainen kirkko haluaa osallistua näihin talkoisiin, ja onkin laatinut oman Hiilineutraali kirkko 2030-ympäristöstrategian. Sen tavoitteena on, että kaikilla seurakunnilla, tuomiokapituleilla ja kirkkohallituksella on Kirkon ympäristödiplomi vuoteen 2025 mennessä. Kirkon ympäristödiplomi tarkoittaa kirkon ympäristöjärjestelmää. Diplomin hyödyt ovat moninaiset: toiminnan ympäristövaikutukset, riskien minimointi, tulevien haasteiden ennakointi ja kehittämisen työkalujen löytäminen ja tarjoaminen. Näistä syntyy myös taloudellista hyötyä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä ympäristöohjelma eli selvittää, miten ympäristötyö oli Juvalla alkanut, mitä ympäristötoimenpiteitä oli jo tehty ja mitä pitäisi vielä tehdä, jotta seurakunta pystyisi hakemaan Kirkon ympäristödiplomia. Nämä asiat kirjattiin ympäristökatselmustaulukkoon, jonka avulla tiedot oli helppo koostaa ympäristöohjelmaksi. Ympäristöohjelma on yksi osa Kirkon ympäristödiplomia, joten pelkästään sen avulla ei diplomia myönnetä, mutta se on merkittävä osa kokonaisuutta. Ympäristöohjelmaan kirjattiin tavoitteet, aikataulut ja vastuuhenkilö(t) niihin ympäristöasioihin, jotka vaativat erityistä huomiota ja/tai olivat ympäristödiplomin minimikriteerejä.

Tutkimus oli kvalitatiivinen eli kiinnostuksen kohteena on asiat ja ilmiöt, tarkemmin sanottuna ympäristöasiat ja niiden kartoittaminen ja parantaminen. Menetelmänä käytettiin teemahaastatteluja ja kirjallisuutta. Työssä tutustuttiin myös kestävään kehitykseen, ympäristöstandardeihin ja -ohjelmiin sekä lainsäädäntöön.

Työn tilaajana toimi Juvan seurakunta. Seurakunta on pinta-alaltaan 1 200 neliökilometriä ja se omistaa paljon viljelysmaita sekä metsiä, joista osa myös ikimetsiä, ja niitä halutaan suojella (Hellman A. 2025a). Seurakunnalla on pitkä historia ympäristötyössä ja sen tavoite on seurakuntalaisten tukeminen luomakunnan suojelussa ja siitä nauttimisessa (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024). Ympäristöviestintä onkin koko Kirkon ympäristödiplomin keskeisin teema (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021).

2 JUVAN SEURAKUNTA

Juvan seurakunta on perustettu vuonna 1442, eli se on ollut olemassa jo ainakin 582 vuotta. Muinaisesineen löydön takia voidaan kuitenkin olettaa, että seurakunta on ollut olemassa pitempäänkin, koska löydetty Juvan risti on ajoitettu 1100–1300-luvulle. Seurakunnan perustamisen aikoihin uskonto oli roomalaiskatolinen, mutta uskonpuhdistuksen eli reformaation seurauksena usko muuttui evankelisluterilaiseksi. (Juvan seurakunta s.a.)

Seurakuntaan kuuluu 5000 jäsentä ja sen pinta-ala on 1200 neliökilometriä (Juvan seurakunta s.a.). Seurakunta omistaa paljon luonnontilaisia paikkoja, kuten luontopolkuja, metsiä ja peltoja. Pellot ovat luomutuotannossa. Näiden lisäksi seurakunta omistaa myös tuottajajonoja. (Hellman A. 2025b.)

Juvalla työskentelee vakituisissa viroissa kolme pappia, kanttori, nuorisotyönohjaaja sekä kaksi diakonia. Juvalla on kaksi kirkkoa: 1863 valmistunut kivikirkko keskustassa ja 1959 valmistunut kyläkirkko Koikkalassa. Kirkkojen lisäksi Juvan pohjoisosassa sijaitsee Vuorenmaan seurakuntakoti, joka on valmistunut vuonna 1953. (Juvan seurakunta s.a.) Yhteensä Juvan seurakunnassa työskentelee vakituisesti 16 henkilöä ja kausityöntekijöitä on 10 (Hellman A. 2025a).

3 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT

Ympäristöjärjestelmät, kuten esimerkiksi erilaiset standardit ja Kirkon ympäristödiplomi, ovat tärkeitä ympäristöjohtamisen välineitä. Ympäristöjohtamisessa

otetaan huomioon yrityksen tai organisaation ympäristönsuojelulliset tavoitteet kaikessa toiminnassa ja päätöksissä. Ympäristöjohtamisen päätavoitteet ovat vähentää toiminnoista ja tuotteiden koko elinkaaren aikana syntyviä ympäristöhaittoja ja pyrkiä siihen, että tuotanto olisi vähemmän ympäristöä kuluttavaa eli ekotehokasta. (Ympäristöhallinto 2022.)

Nämä järjestelmät ovat tämänhetkisessä maailmantilanteessa erittäin tärkeitä työkaluja, koska yritysten ja organisaatioiden paineet ympäristönsuojelullisissa seikoissa ja etenkin päästöjen ja ympäristövaikutusten vähentämisessä ovat suuret. Paineita tulee niin lainsäädännöstä kuin myös asiakkailta, jotka suosivat yhä enenevässä määrin vastuullisesti toimivia yrityksiä. Ympäristöjärjestelmien tarkoituksena on asettaa konkreettisia tavoitteita, joilla katetaan koko yrityksen toiminta-alue. Järjestelmän avulla yritys voi saada kilpailuetua, ja taloudelliset säästöt ovat myös todennäköisiä resurssien säästämisen tunnistamisen kautta. (Laatupankki 2024.)

Ympäristöjärjestelmän avulla yrityksen on helppo viestiä ympäristöasioidensa hoitamisesta ja toteutumisesta sidosryhmille, mikä lisää luottamusta ja sitoutumista. Myös riskienhallinta paranee, kun ympäristöjärjestelmää laadittaessa on tunnistettu toiminnasta aiheutuvat ympäristöriskit ja selvitetty kuinka niitä hallitaan ottaen huomioon muun muassa lainsäädännön vaatimukset ja muutokset, toimitusongelmat ja muut mahdolliset mainehaitat. (Laatupankki 2024.)

3.1 ISO 14001 -standardi

ISO 14001 kuuluu ISO 14000 Ympäristöjohtamisen standardisarjaan. Standardien avulla organisaatio saa työkaluja ympäristöasioidensa hallintaan ja parantamiseen. (ISO 14000 Ympäristöjohtamisen standardisarja s.a.) Sen keskeisiä periaatteita ovat seuraavat:

1. Johdon sitoutuminen ympäristöasioiden kehittämiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen.
2. Järjestelmällisen toimintamallin korostaminen, joka sisältää suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja arvioinnin.

3. Jatkuvan parantamisen malli eli, että yrityksen on pyrittävä arvioimaan ja parantamaan järjestelmänsä säännöllisesti.
4. Yrityksen on varmistettava vaatimuksenmukaisuutensa eli noudatettava ympäristölainsäädäntöä ja muita toimintaan liittyviä säädöksiä. (Laatu-pankki 2024.)

ISO 14001 -standardi on ympäristöasioiden kokonaisvaltaiseen hallintaan kehitetty työkalu. Organisaatiokohtaisten ympäristötavoitteiden noudattaminen ja ympäristönsuojelun edistäminen on helppo toteuttaa standardin avulla, koska standardi määrittelee resurssit, prosessit ja menetelmät. (ISO 14000 Ympäristöjohtamisen standardisarja s.a.)

Standardin käytön hyödyt ovat moninaiset; sen avulla organisaatio pystyy muun muassa yhdistämään ympäristöasiat osaksi toimintastrategiaansa, sitouttamaan johtoa ja henkilöstön osallistumista sekä parantaa ympäristöriskien hallintaa (ISO 14000 Ympäristöjohtamisen standardisarja s.a.).

3.2 EMAS-asetus

EMAS eli the Eco-Management and Audit Scheme on myös kaikille organisaatioille tarkoitettu ympäristöjärjestelmä, joka pohjautuu ISO 14001 -standardiin, mutta menee muutaman askeleen sitä pidemmälle raportoinnin, ulkopuolisen todennuksen ja rekisteröinnin takia. Vaikka asetus pohjautuu ISO 14001 -standardiin, ei organisaatiolla ei tarvitse olla käytössään sitä EMAS-rekisteröintiä varten. (Suomen ympäristökeskus 2022.)

Kun organisaatiolla on käytössään toimiva ympäristöjärjestelmä ja auditointiohjelma, se laatii ympäristöselonteon eli tiedottaa raportoimalla ympäristöasioistaan sidosryhmille. Tämän jälkeen organisaatio pyytää ulkopuolista todentajaa varmistamaan toimintansa EMAS-asetuksen vaatimusten vastaavuus, jonka jälkeen haetaan rekisteröintiä toimivaltaiselta toimielimeltä eli Suomen

ympäristökeskukselta. Organisaation tulee sitten toteuttaa ympäristöohjelmaansa ja todennuttaa raporttinsa sovitun aikataulun mukaisesti. (Suomen ympäristökeskus 2022.)

3.3 Kirkon ympäristödiplomi

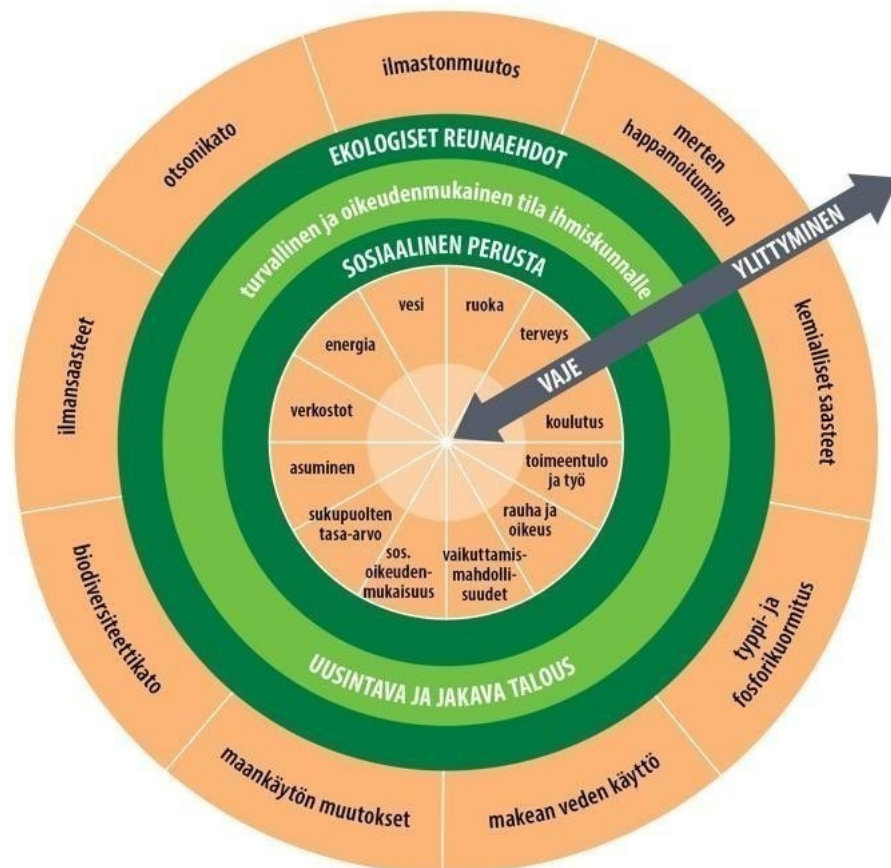
Organisaatioilla voi olla omia ympäristöohjelmiaan, ja näin on myös kirkon kohdalla. Suomen evankelis-luterilainen kirkko haluaa olla esimerkillinen ympäristötyössä, koska ainoastaan niin tekemällä se pystyy olemaan uskottava puhuessaan yhteisestä tehtävästämme luomakunnan varjelijoina. Kirkon ympäristödiplomi on osa Hiilineutraali kirkko 2030-strategiaa, jonka suosituksena on, että kaikilla seurakunnilla olisi Ympäristödiplomi vuoteen 2025 mennessä. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja pohjautuu aiemmin esitelyihin standardeihin, mutta on muokattu kirkon omia tarpeita ja ideologiaa vastaavaksi. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.) Ympäristötyöhön liittyy vahvasti myös kirkon oma ilmasto-ohjelma Kiitollisuus, Kunnioitus ja Kohtuus, jonka pääsanoma on, että kiitollisuus Jumalan antamista elämänlahjoista kasvattaa kunnioitusta, joka puolestaan ohjaa meitä kohtuulliseen kuluttamiseen ja elämäntapaan (Suomen evankelis-luterilainen kirkko s.a.).

Kirkon ympäristödiplomin käsikirjassa on esitetty kuinka seurakunta voi hakea diplomia; minimikriteerit ja -pisteet eri osa-alueista tulee täyttyä. Ensimmäisellä hakukerralla on tarkoitus kartoittaa seurakunnan jo tehdyt toimet ja asettaa tavoitteet seuraaville viidelle vuodelle. Kun diplomia uusitaan viiden vuoden kuluessa, käydään läpi toteutuneet toimet ja kirjataan seuraavat tavoitteet. Ympäristödiplomin tavoitteena on, että kaikki toimijat ja sidosryhmät ymmärtävät omien toimintojensa ympäristövaikutukset ja pystyvät siten niihin vaikuttamaan. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

3.4 Kestävä kehitys

Yksinkertaisesti sanottuna kestävä kehitys on sitä, että ihmiset voivat hyvin ja että maapallon kantokyvyn rajat otetaan huomioon kaikessa toiminnassa

(Suomen kestävän kehityksen toimikunta s.a.). Vuonna 1987 ilmestyi niin sanottu Bruntlandin raportti, jossa määriteltiin ensimmäistä kertaa kestävä kehitys. Raportissa kestävä kehitys ilmaistiin eri osa-alueina eli ympäristöllisenä, taloudellisena, sosiaalisena ja kulttuurisena kehityksenä, joilla mahdollistetaan oma kehitys vaarantamatta tulevien sukupolvien kehittymistä. (Suomen YKliitto s.a.) Nämä eri osa-alueet ovat monin tavoin kytköksissä toisiinsa eli puhutaan keskinäisriippuvuudesta, mikä on oleellinen käsite, kun puhutaan kestävästä kehityksestä. Esimerkkinä keskinäisriippuvuudesta on työpaikkojen lisääminen, mikä vahvistaa sosiaalista kehitystä ja hyvinvointia, mutta uudet työpaikat voivat myös kuormittaa ympäristöä. Ruoantuotanto on esimerkkinä ympäristöä kuormittavasta alasta, mutta ihmisten hyvinvoinnin näkökulmasta todella tärkeä tuotannonala. Näitä asioita muiden ympäristökysymysten lisäksi on syytä tarkastella kokonaisuutena. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta s.a.)

Kuva 1. Kestävyydonitsi (Suomen kestävän kehityksen toimikunta s.a.)

Kestävyydonitsillakin kuvataan eri osa-alueiden vaikutuksia ja kytköksiä toisiinsa (kuva 1). Sen sisäkehällä olevat asiat vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin,

kuten terveyteen, koulutukseen tai työhön liittyvät asiat (sosiaalinen perusta). Ulkokehällä esitetään ekologiseen eli ympäristölliseen kestävyysliikkeen liittyviä asioita, joita ovat esimerkiksi biodiversiteetti eli luonnon monimuotoisuus, merien tila ja kasvihuonepäästöt. Ihminen on omalla toiminnallaan kuormittanut ympäristöä niin paljon, että maapallon kantokyvyn rajat ylittyvät jo monilta osin. Talouden merkitys kestävässä kehityksessä on tärkeä, koska hyvä talous mahdollistaa yhteiskunnan toimivuuden ja palveluiden järjestämisen.

(Suomen kestävä kehityksen toimikunta s.a.)

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka menetelmänä toimi pääosin teemahaastattelut. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat yleensä ilmiöt ja merkitykset, ja jolle on yleistä, että aineistoa kerätään haastattelemalla, havainnoimalla tai kirjallisuuden avulla. Kvalitatiivinen tutkimus on syntynyt kvantitatiivisen tutkimuksen rinnalle, koska on haluttu niin sanottuja pehmeämpiä menetelmiä tutkia ilmiöitä. Näin ollen laadullinen tutkimus pohjautuu asioiden numeraalisen analyysin sijaan niiden laadulliseen ja merkityksellisyysanalyysiin. (Eskola ym. 1998.)

4.1 Tutkimusaineisto

Työ alkoi tutustumalla ympäristöjärjestelmiin ja standardeihin yleisellä tasolla, koska myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oma ympäristöjärjestelmä Kirkon ympäristödiplomi on saanut näistä vaikutteita, mutta on mukautettu kirkon omia tavoitteita ja vakaumusta ajatellen. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja kulki tiiviisti mukana koko ympäristöohjelman laatimisen ajan.

Tutkimusaineistona opinnäytetyössä toimi haastattelut sekä ympäristötyöryhmän aiemmin kirjaamat tiedot ympäristökatselmustaulukkoon. Tutkimusaineistoa kerättiin haastattelemalla Juvan seurakunnan ympäristötyöryhmän jäseniä sekä muita työntekijöitä paikan päällä sekä sähköpostin välityksellä. Ympäristötyöryhmä oli jo aloittanut ympäristökatselmustaulukon täyttämisen ennen

opinnäytetyöni aloittamista, joten taulukossa oli jo jonkin verran tietoa. Haastattelukysymykset nousivatkin pääosin ympäristökatselmustaulukon asioista ja kriteereistä.

Paikan päällä käydessä selvitettiin Juvan seurakunnan toimintaa ja toiminnan vaikutuksia sekä seurakunnan omistuksessa olevat kiinteistöt ja maa-alueet. Samalla kierrettiin koko seurakuntatalo, jolloin selvisi kaikki toiminnot, joita seurakuntatalossa on. Tiedot kirjattiin ylös muistiinpanoihin ja näitä muistiinpanoja käytettiin apuna sekä ympäristökatselmustaulukon täydentämisessä että ympäristöohjelmaa laatiessa. Keskustelut ja haastattelut ympäristötyöryhmän kanssa auttoi ymmärtämään seurakunnan tavoitteet Kirkon ympäristödiplomiprojektissa sekä oman työn odotukset ja tavoitteet selkiytyivät. Haastateltavina toimivat ympäristötyöryhmän jäsenet: talouspäällikkö Tuula Kärkkäinen, nuorisotyönohjaaja Anu Hellman ja seurakuntamestari Petri Paavilainen sekä ympäristötyöryhmän ulkopuolinen emäntä-siivooja Kaija Hellman.

Opinnäytetyön tekemiseen käytettiin myös kirjallisuutta, ja Kirkon ympäristödiplomin käsikirja toimi erittäin hyvänä lähteenä ympäristöohjelman laadinnassa. Siihen on kerätty kaikki tieto, jota seurakunta tarvitsee hakiessaan ympäristödiplomia eli minimikriteerit sekä pisteytykset eri ympäristötoimenpiteille. Ympäristökatselmustaulukko toimi hyvänä apuna tietojen keräämisessä. Lähteenä toimi myös kirkon ympäristökasvatussuunnitelma ja alustava kiinteistöstrategia.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä toimi pääosin puolistrukturoitu tutkimushaastattelu, toisin sanoen teemahaastattelu. Tälle menetelmälle on tyypillistä, että haastattelun runko on jotakuinkin sama, mutta esimerkiksi kysymysten järjestystä voidaan muuttaa eikä valmiita vastausvaihtoehtoja ole. (Hirsjärvi ym. 2020.) Menetelmä valikoitui, koska oli tarve selventää jo hallussa olevaa tietoa sekä täydentää haastattelun vastauksilla ympäristökatselmustaulukkoa. Haastattelut toteutettiin sekä paikan päällä että sähköpostitse. Paikan päällä tehdyistä

haastatteluista tehtiin muistiinpanoja, jotka litteroitiin tekstimuotoon ympäristö-ohjelmaa laatiessa.

Haastattelu soveltuu joustavuutensa takia monenlaisiin tutkimustarkoituksiin tiedon keräämiseksi. Tutkimushaastattelulle on tyypillistä, että tutkija pyrkii välittämään mitä haastateltava ajattelee, käsittää, kokee ja tuntee haastattelun aikana. Teemahaastattelussa haastattelu on rajattu tiettyihin teemoihin eli aihealueisiin, joista halutaan saada tietoa. (Hirsjärvi ym. 2000.) Opinnäytetyössä nämä teemat olivat nimenomaan Kirkon ympäristödiplomin teemat, joiden perusteella haastattelukysymykset tehtiin. Haastattelukysymykset eivät siis olleet kaikille täysin samat, mutta ne liikkuivat samoissa teemoissa.

5 YMPÄRISTÖKATSELMUS

Ympäristökatselmus on tärkeä osa Kirkon ympäristödiplomin hakuprosessia. Katselmuksessa käydään seurakunnan eri toimintojen minimikriteerit ja pisteet, joten ympäristökatselmustaulukon täyttäminen selventää toimintojen vaikuttavuutta ympäristöön. Jotta ympäristödiplomi voidaan myöntää, tulee minimikriteerien täytyä kaikilta osin, mutta ensimmäisellä hakukerralla pääpaino on kirjata, mitä ympäristötekoja on jo tehty ja tavoitteet tulevalle diplomikaudelle. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Katselmustaulukossa on minimikriteerien lisäksi pisteytys eri ympäristöteoille, ja jotta diplomi voidaan myöntää, tulee näitä pisteitä kertyä vähintään 100. Katselmustaulukkoon siis kirjataan seurakunnan ympäristöasiat ja ne pisteytetään vaikuttavuuden mukaan. Pisteiden määrään vaikuttaa myös, kuinka suurta henkilömäärää asia koskee eli esimerkiksi koulutuksissa pisteitä saa koulutettujen henkilöiden määrän mukaan. Pisteytyksen lisäksi katselmustaulukkoon tulee kirjoittaa lyhyt selostus, mistä pisteet tulevat. Auditoinnissa seurakunnan ulkopuolinen, hiippakunnan lähettämä auditoija käy pisteet läpi ja antaa omat pisteensä, joiden perusteella diplomi myönnetään. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

5.1 Kirkon ympäristödiplomi

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on laatinut seurakunnilleen Kirkon ympäristödiplomin, jotta seurakuntien on mahdollista kantaa ympäristövastuutaan ja olla esimerkillinen omissa toiminnoissaan. Edellytykset ympäristövastuun kantamiseen tulevat lainsäädännöstä. Ympäristödiplomi on määräaikainen ja sen voimassaoloaika on viisi vuotta myöntämispäivästä alkaen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Jotta ympäristödiplomi voidaan myöntää, täytyy seurakunnan:

- kirjoittaa lyhyt selvitys siitä, miten ympäristötyö on saanut alkunsa,
- tehdä päätös diplomin hakemisesta,
- perehdyttää työntekijät ja luottamushenkilöt,
- sitoutua Hiilineutraali kirkko 2030-strategiaan,
- nimetä ympäristövastaava ja ympäristötyöryhmä,
- laatia ympäristökatselmus,
- taulukoida ja pisteyttää toiminnot,
- laatia ympäristöohjelma ja sen raportointisuunnitelma, ja
- teettää auditointi. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Juvan seurakunnassa on tehty ympäristötyötä jo vuodesta 1442. Esimerkiksi kirkko annettiin Anttolaan, kattokruunut ovat kierrätystavaraa ja metsiä on suojeltu laajasti. Juvan seurakunnalla on halu sitoutua kokonaiskirkon hiilineutraaliustavoitteisiin ja tavoitteelliseen luomakunnan suojelutyöhön. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

Päätös diplomin hakemisesta on tehty 30.8.2023. Samalla päivämäärällä kirkkoneuvosto on nimennyt ympäristötyöryhmän ja päättänyt sen jäsenet. Ympäristövastaavaksi on nimetty nuorisotyönohjaaja Anu Hellman ja muut työryhmän jäsenet ovat seurakuntamestari Petri Paavilainen, kirkkoherra Sirkka Pyökkänen ja talouspäällikkö Tuula Kärkkäinen. Työryhmä on saanut koulutusta Step -koulutuskeskuksen webinaarissa kahdeksana iltapäivänä syksyllä

2023. Keväällä 2024 ympäristötyöryhmä osallistui Mikkelin hiippakunnan työpajatyöskentelyyn, ja seurakunnan työntekijät sekä luottamushenkilöt ovat saaneet perehdytyksen ympäristödiplomin sisältöihin ja vaatimuksiin. Työryhmään liittyi syksyllä 2024 ympäristötekniikan opiskelija ja opinnäytetyön tekijä Maria Nygård, jonka tehtävänä on laatia ympäristökatselmuksen avulla ympäristöohjelma. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on sitoutunut tavoittelemaan hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä. Tämä tavoite on osa kirkon laajempaa ympäristötavoitetta, johon kuuluu hiilijalanjäljen vähentäminen eri toiminnoista, kuten rakennusten energiankulutuksesta, kuljetuksista ja tapahtumissa tarjottavasta ruoasta. Kirkko panostaa myös kestävään toimintaan ja pyrkii edistämään ympäristöystävällisiä käytäntöjä jäsenistön keskuudessa. Energiatehokkuusparannukset, uusiutuvan energian käyttö ja muut kestävä kehityksen toimet auttavat kirkkoa kohti tätä tavoitetta. Hiilineutraaliin kirkkoon siirtyminen heijastaa kirkon arkea ja sen uskomusta luomakunnan hoitamisesta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko s.a.)

Ympäristötyöryhmä on tehnyt ympäristökatselmuksen yhdessä tämän opinnäytetyön tekijän kanssa. Katselmuksessa selvitettiin kattavasti eri työalojen ympäristöasioita, taulukoitiin ne sekä pisteytettiin Kirkon ympäristödiplomin käsikirjan ohjeiden mukaisesti. Katselmuksen tekemisessä huomioitiin erityisesti minimikriteerien täytyminen ja vähintään sadan pisteen kerryttäminen, jotta seurakunnan on mahdollista hakea Kirkon ympäristödiplomia.

Ympäristökatselmuksen pohjalta Juvan seurakunnalle laadittiin ympäristöohjelma, joka hyväksyttiin alkuperäisellä Juvan seurakunnan jäsenistä koostuneella ympäristötyöryhmällä. Ympäristötyöryhmä päätti, että ympäristöohjelman toteutumisesta raportoidaan vuosittain seurakunnan toimintakertomuksen yhteydessä (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024).

Kun seurakunta on tehnyt ympäristökatselmuksen ja saanut hyväksynnän ympäristöohjelmalleen kirkkoneuvostossa, se pyytää tuomiokapitulilta ympäristöjärjestelmän auditointia. Auditoinnin suorittavat koulutetut auditoijat, jotka ovat saaneet pätevyyden ympäristödiplomin auditointiin. Seurakunta toimittaa tuomiokapitulille ympäristöohjelmansa sekä täytetyn katselmustaulukon, joka ohjaa prosessia. Auditointi arvioi seurakunnan ympäristöhallinnan tasoa ja varmistaa, että se täyttää vaaditut kriteerit. Mikäli kaikki ei ole kunnossa, auditoija ehdottaa parannuksia ja aikarajan niiden toteuttamiselle. Pienissä seurakunnissa auditointi kestää yhden päivän, isommissa kaksi, ja tarvitaan yksi tai kaksi auditoijaa riippuen seurakunnan koosta. Auditoinnin jälkeen laaditaan raportti, joka tiivistää havainnot. Auditointiraportti tarvitaan ympäristöohjelman lisäksi ympäristödiplomihakemuksen liitteeksi. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

5.2 Toiminta ja talous

Ympäristötyölle tulee varata seurakunnassa tarpeeksi määrärahoja, joten se olisi hyvä olla osana toiminta- ja taloussuunnitelmaa ja yhtenä toiminnan painopisteenä. Näin varmistetaan työn onnistuminen. Tämän varmistamiseksi, seurakunnalla on oltava Kirkon ympäristödiplomin hakemuksen liitteenä ympäristötyön vuosisuunnitelma tai ote toiminta- ja taloussuunnitelmasta sekä toimintakertomus tai erillinen ympäristöraportti. Ympäristötyön ei ole tarkoitus olla erillinen toiminto seurakunnan muiden toimintojen lisäksi, vaan sen olisi sisällyttävä kaikkeen toimintaan. Toiminnan koordinoimisen helpottamiseksi, ympäristötyö voidaan kuitenkin kirjata jonkun tietyn yksikön alle. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.) Hankintoja ohjaa laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista, jonka mukaan ”Valtion ja kuntien viranomaisten sekä muiden 5 §:ssä tarkoitettujen hankintayksiköiden on kilpailutettava hankintansa ja käyttöoikeussopimuksensa siten kuin tässä laissa säädetään” (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1397, 1. §).

Ympäristösuunnitelma on osa Juvan seurakunnan toimintasuunnitelmaa ja vuosittaista toimintakertomusta. Tämänhetkinen hankintaohje on päivittämisen

tarpeessa, ja se päivitetäänkin vuoden 2025 aikana. Uudessa niin kuin vanhassakin hankintaohjeessa tullaan huomioimaan vastuullisuustekijät ja harkinnan tärkeys kaikessa toiminnassa. (Hellman A. 2025a.)

Juvan seurakunta pyrkii tekemään kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti eli uusio- ja kierrätystuotteita aina, kun se on mahdollista. Käytettävät kirjekuoret ovat uusiopaperista, eko-rippiraamatut ovat tulossa (materiaali mm. muovipulloista), koristeet ja somistusesineet hankittu suurimmalta osin kirpputoreilta, ja askartelutarvikkeet otetaan jo käytetyistä materiaaleista (mm. pahvilaatikot, wc-paperirullat, lasipurkit, rikkiäiset vaatteet, vanhat kuiva-aineet jne.). Kun diakonit kalustavat asuntoja tai lahjoittavat vaatteita, on vaatteet ja huonekalut sekä muut esineet ja tarvikkeet hankittu ensisijaisesti käytettyjen tavaroiden keräyksenä yksityishenkilöiltä. Hankintoja mietittäessä otetaan aina huomioon niiden tärkeys ja käyttötarkoitus, jottei turhia hankintoja tulisi tehtyä. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

Metsät ovat Juvan seurakunnan taloudelle merkittävä tulonlähde metsäkaupan takia (Hellman A. 2025a). Luonnonvarakeskus Luken vuonna 2021 tekemän arvion mukaan Juvan seurakunnan omistamat metsät ovat myös merkittävä hiilinielu, niiden kasvihuonekaasutaseen eli hiilidioksidin, typen ja metaanin kaasujen taseen, muutettuna hiilidioksidiekvivalenteiksi, ollessa -955,5 t CO₂ek/v. Negatiivinen arvo kuvaa siis hiilinielua. Tämän laskelman perusteella Juvan seurakunta on hiilinegatiivinen. (Kirkkohallitus 2021.)

Lähetysavustukseen käytetään 2,85 % suhteessa ulkoisiin toimintakuluihin. Diakoniatyössä on siirrytty ruokakasseista lähes kokonaan ruokalahjakortteihin, koska se vähentää ruuan kuljettamiseen liittyviä päästöjä ja ruokahävikkiä siinä tapauksessa, jos kassin sisältö ei vastaa vastaanottajan tarpeita. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

5.3 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on tärkeä osa kaikkea toimintaa seurakunnassa. Sen tulee kattaa koko ihmisen kasvun kaari, koska luomakunnan varjelua tehdään kaikissa ikäluokissa, ja ympäristökasvatustyö mahdollistaa seurakunnan jäsenten

toimia ympäristön ja oman seurakunnan parhaaksi. Parhaimmillaan ympäristökasvatustyö ohjaa seurakuntalaisia oppimaan tekemällä, ja tämä onkin sen keskeisin menetelmä. Ympäristökasvatussuunnitelman laatiminen ja luomakunnan sunnuntain viettäminen ovatkin tämän osion minimikriteerit. Liitteeksi diplomihakemukselle riittää kuitenkin vain ympäristökasvatussuunnitelma.

(Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Juvan seurakunta on laatinut ympäristökasvatussuunnitelman toukokuussa 2024 ja se päivitetään seuraavan kerran vuonna 2031. Ympäristötyön lähtökohtana seurakunnassa on luomisen teologia: Jumala on kaiken Luoja. Seurakuntalaisten tehtävä on varjella ja hoitaa Jumalan luomaa maailmaa. Seurakunnassa on mietitty ympäristöystävällisen elämän vahvistamista kasvunkaaren eri vaiheissa: varhaiskasvatuksessa lasten luontosuhteen vahvistamisella, nuorten ohjaamisella ekologiseen elämäntapaan ja aikuisille ympäristöasioista tiedottamisella positiiviseen sävyyn ja ikäihmiset pääsevät osallistumaan esimerkiksi lahjoitettavien vaatteiden neulomiseen. Diakoniatyössä pyritään myös ohjaamaan kestävien valintojen tekemiseen. (Hellman 2024.)

Viestintä on ympäristötyön tärkeä osa. Juvan seurakunta pyrkii viestimään positiivisesti käytössä olevista viheralueista ja ekologisesti kestävästä valinnoista, jotta seurakuntalaisilla olisi mahdollisuus osallistua luomakunnan suojeluun ja siitä nauttimiseen. Tiedottaminen tapahtuu ympäristöaiheisissa tapahtumissa ja erityisjumalanpalveluksissa, ja näistä tiedotetaan monissa eri kanavissa. Luomakunnan sunnuntaita vietetään säännöllisesti, ja tulevilla diplomikaudella Juvalla tullaan järjestämään ainakin yksi ympäristöaiheinen erityisjumalanpalvelus Luomakunnan sunnuntain lisäksi sekä yksi ympäristöaiheinen tapahtuma. Ekotapahtumien vuosikellon avulla on helppo hahmottaa tulevat tapahtumat ja siitä selviää myös tiedottaminen. (Hellman 2024.)

5.4 Jätehuolto ja kiertotalous

Kiertotalouden lisäämiseksi tulisi jätteiden tuottamista ja kertakäyttökulttuuria vähennettävä. Myös jätelain etusijajärjestys korostaa jätteen syntymisen eh-

käisyä, sen hyödyntämistä tuotteina, materiaaleina ja energiana ja viimeisimpänä jätteen loppukäsittelyä. Hyvällä lajittelulla ja kierrätyksellä luonnonvaroja ei kuluteta tarpeettomasti. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Jotta tämän osion minimikriteerit täyttyvät, seurakunnan täytyy:

- järjestää työntekijöilleen koulutus jätelaista,
- perehdyttää jätehuollosta vastaavat työntekijät paikallisiin määräyksiin koskien jätehuoltoa ja jätteenkäsittelytiloja,
- laatia jätehuoltosuunnitelma ja
- nimetä vaarallisten jätteiden vastuuhenkilö/-henkilöt, pitää kirjaa vaarallisten jätteiden asianmukaisesta varastoinnista ja jatkokäsittelystä, huolehtia käyttöturvallisuustiedotteet ja vahingontorjuntavälineistö helposti saataville ja valikoida käyttöönsä vähiten vaaraa aiheuttavat kemikaalit. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Jätelaki (17.6.2011/646), valtioneuvoston asetus jätteistä (18.11.2021/978) ja kunnalliset jätehuoltomääräykset ohjaavat myös seurakunnan jätehuoltoa. Kaikki työntekijät olisi siis koulutettava näiden lakien ja määräysten vaatimuksesta. Tällainen koulutuspäivä on tarkoitus järjestää Juvan seurakunnan työntekijöille vuoden 2025 aikana ja sen tulee järjestämään Keski-Savon jätehuolto, joka vastaa Juvan kunnan jätehuollosta. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

Jätehuoltosuunnitelma on minimikriteerien mukaan laadittava. Jätehuoltosuunnitelmaa varten tulee tehdä jätehuoltokartoitus, jotta selviää, minkälaista jätettä ja minkä verran eri toiminnoissa syntyy. Kartoitusta varten olisi myös selvitettävä jätehuollon kustannukset ja jäteastioiden tyhjennysmäärät palveluntuottajalta, tieto palveluntuottajalta mihin hyötykäyttöön jättejakeet toimitetaan, jätehuollon nykytila verrattuna alueen kunnallisiin määräyksiin, arvio lajittelu-pisteiden, -tilojen ja -välineiden asianmukaisuudesta sekä ehdotuksia jätemäärien vähentämiseksi ja jätehuollon kehittämiseksi. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Juvan seurakunta pyrkii edistämään kiertotaloutta ja vähentämään syntyvää jätettä kaikessa toiminnassaan. Lajittelupisteiden lisääminen sisätiloihin olisi äärimmäisen tärkeää, koska ne kannustaisivat lajittelemaan. Seurakuntatalon yläkerran naulakkosyvennykseen on suunnitteilla lajittelupiste, jossa olisi astiat paperille, pahville ja pantillisille pulloilla ja tölkeille. Astiat merkitään selkeästi, jotta lajittelu olisi mahdollisimman helppoa. Toimistoissa on tällä hetkellä keräysastiat vain sekajätteelle. Tavoitteena on lisätä lajittelumahdollisuuksia myös toimistotiloissa. (Ympäristötyöryhmän haastattelu 2024.) Biojätettä seurakuntatalossa ei juurikaan synny poiskuljetettavaksi, koska kaikki ruoka ja tähteet pyritään käyttämään mahdollisimman tehokkaasti. Syntyvä biojäte on lähinnä juuresten ja hedelmien kuoria, jotka kuljetetaan yhden työntekijän kannoille ruoaksi. (Hellman K. 2024.) Hautausmaiden maatuvat jätteet kerätään kehikoihin ja kuljetetaan kunnan osoittamaan maatuvan jätteen keräyspaikkaan. Lasia, muovia ja metallijätettä kerätään ja kuljetetaan omatoimisesti kunnan lajittelupisteille. (Ympäristötyöryhmän haastattelu 2024.) Koska näitä jätteitä syntyy hyvin vähän, ei niille tarvitse olla kiinteistöllä sijaitsevaa lajittelupistettä, mutta on tärkeä selvittää näiden jätteiden todellinen määrä ja keräys-tarve kiinteistöllä (Valtioneuvoston asetus jätteistä 18.11.2021/978, 21. §).

Vaarallisista jätteistä Juvan seurakunnassa vastaaviksi henkilöiksi on nimetty Pasi Hänninen ja Petri Paavilainen. Vaarallista jätettä syntyy seurakunnassa melko vähän, mutta syntyvä jäte viedään tapauskohtaisesti Keski-Savon jätehuollon keräyspisteeseen. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmuks-taulukkoon 2024.) Seurakunnan toiminnoissa syntyviä vaarallisia jätteitä ovat jäteöljy, akut, paristot ja loisteputket. Pesuaineet pyritään käyttämään loppuun saakka, ettei niillä rasiteta ympäristöä tarpeettomasti. Pesuaineiden käyttöturvallisuustiedotteet sijaitsevat emännän työhuoneessa. Ylipäätään vaarallisia kemiakaaleja on seurakunnassa käytössä hyvin vähän ja niiden varastointi tapahtuu ohjeiden mukaisesti eikä niitä säilytetä elintarvikkeiden kanssa samoissa tiloissa. Kirjanpitoa vaarallisista kemikaaleista ja jätteistä ei ole nimenomaan niiden hyvin pienen määrän vuoksi. Hautausmaan kiinteistössä säilyte-

tään bensiiniä 50 litraa ja polttoöljyä maksimissaan 200 litraa sekä erilaisia öljyjä. Öljyistä ja polttoaineista ei ole erikseen tulostettuja käyttöturvallisuustiedotteita. Hautausmaan kiinteistössä on öljynimeytyskankaat ja -aineet sekä öljynerotuskaivo vahinkojen varalta. (Paavilainen 2025.)

5.5 Ruoka ja keittiöt

Ruonan tuottaminen aiheuttaa valtaosan kasvihuonepäästöistä, joten on erittäin tärkeää, ettei ruoka päädy jätteeksi. Eläinperäinen ruoka aiheuttaa erityisesti kuormitusta ympäristölle, joten olisi tärkeää suosia kasviperäisiä tuotteita ja kestävästi tuotettua kalaa. (WWF s.a.) Muovien tuotannolla ja kulutuksella on kielteisiä vaikutuksia ympäristöön, koska niiden tuottamiseen käytetään suurissa määrin fossiilisia polttoaineita, joten etenkin kertakäyttömuovista valmistettuja tuotteita olisi syytä välttää (Euroopan ympäristökeskus EEA 2021).

Edellä mainituista syistä Kirkon ympäristödiplomin myöntämistä varten seurakuntien tulee:

- vähentää ruokahävikkiä,
- luopua kertakäyttöastioista,
- pitää jatkuvasti tarjolla Reilun kaupan kahvia ja teetä, ja
- pitää etukäteen pyydetessä saatavilla kasvis- ja vegaaniruokaa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021).

Juvan seurakunnassa pyritään aktiivisesti vähentämään ruokahävikkiä muun muassa ottamalla huomioon ruokailijoiden määrä ja ikä. Ruokailutilanteissa muistutetaan ruoan kunnioittamisesta, hyvistä pöytätapoista ja siitä, että ruokaa otetaan vain sen verran kuin aikoo syödä. Ylijäämäruokaa jalostetaan seuraavan tilaisuuden käyttöön tai se lahjoitetaan ruoka-apuun. Ruoanvalmistuksessa käytetään jatkuvasti kauden kasviksia, lahjoituksena saatuja sieniä, marjoja ja juureksia sekä lähituotettua ruokaa, kuten hirvenlihaa ja lähitulojen kananmunia ja kaurahiutaleita. Kasvisruokaa on aina tarjolla ruokailuissa ja tarjoiluissa. Seurakunta ostaa ja käyttää vastuullista MSC- ja ASC-merkittyä

kalaa. MSC tulee englannin kielen sanoista Marine Stewardship Council ja se tarkoittaa, että kala on vastuullisesti pyydetty (Marine Stewardship Council 2025). ASC lyhenne tulee sanoista Aquaculture Stewardship Council ja tällä merkinnällä tarkoitetaan vastuullisesti kasvatettua kalaa (WWF s.a.). Reilun kaupan kahvia ja teetä on aina tarjolla koululaisten aamupalalla ja aiheesta kertovaa pöytäständiä pidetään esillä. Kertakäyttöastioita käytetään ainoastaan poikkeustapauksissa. (Ympäristöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

5.6 Energia, kiinteistöt ja kiinteistöhoito

Seurakunnat omistavat tuhansia rakennuksia, joten on selvää, että niiden ylläpidosta syntyy myös suuri määrä päästöjä, joita olisi syytä vähentää, jotta kirkon hiilineutraaliustavoite saavutetaan. Tapoja, joilla hiilidioksidipäästöjä voidaan vähentää ovat muun muassa öljylämmityksestä luopuminen, fossiilisin menetelmin tuotetun sähkön ja kaukolämmön käytöstä luopuminen ja tarpeettomista tiloista luopuminen sekä tilojen yhteiskäytön lisääminen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021.)

Kirkon ympäristödiplomin myöntämisen edellytykset tässä osiossa ovat, että:

- seurakunta on kirjannut kaikkien rakennustensa perustiedot rakennusrekisteri Basikseen ja seuraa säännöllisesti energiankulutusta,
- kiinteistöstrategia on laadittu tai päivitetty ja
- energiavastaavan on nimetty (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021).

Juvan seurakunta on kirjannut rakennustensa perustiedot Basis-järjestelmään, ja seuraa rakennustensa energiankulutusta. Kaukolämmön ja sähkön kulutusta seurataan Järvi-Suomen Energian tarjoamassa Helmi-palvelussa. Myös veden kulutusta seurataan lukemalla vesimittarit useaan kertaan kuukaudessa. (Ympäristöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

Kiinteistöstrategia on laadittu edellisen kerran vuonna 2016 ja sitä ollaan parhaillaan päivittämässä yhteistyössä Finproma Oy:n asiantuntijoiden kanssa. Tämä päivitetty kiinteistöstrategia tulee kattamaan vuodet 2025–2029. (Kärkkäinen 2025).

Juvan seurakunnan energiavastaavaksi on nimetty talouspäällikkö Tuula Kärkkäinen (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024).

5.7 Hautausmaat ja viheralueet

Hautausmaat ovat monella tapaa tärkeitä alueita. Ne ovat muistopaikkoja vainajien omaisille, rauhoittumispaikkoja sekä kulttuurihistoriallisesti tärkeitä paikkoja. Ne pitävät sisällään paljon tietoa paikkakunnasta ja siellä eläneistä ja vaikuttaneista ihmisistä. Hautausmaita on kautta aikojen kehitetty niin, että ne kunnioittaisivat siellä lepäävien vainajien muistoa. Sotien jälkeen hautausmaat tulivat paremmin ihmisten tietoisuuteen sankarihautojen perustamisen jälkeen. (Museovirasto 2015.)

Kirkon ympäristödiplomin myöntämisen edellytyksinä eli minimikriteereinä ovat, että seurakuntien tulee:

- laatia tai päivittää hautausmaan hoitosuunnitelma ja
- kertoa asiakkaille perennahoidosta ja tarjota sitä kilpailukykyiseen hintaan (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021).

Juvan seurakunta on päivittämässä hautausmaiden hoitosuunnitelmaa, ja sen tarkoitus valmistua viimeistään vuonna 2027. Tavoitteena seurakunnalla on hoitaa hautausmaita ympäristöä kunnioittaen ja luonnonvaroja säästäen. Hautausmaiden inventointi on tarkoitus teettää vuoden 2026 aikana, ja sitä on tarkoitus käyttää apuna hoitosuunnitelmaa päivittäessä. (Hellman A. 2025a.)

Perennat ovat monivuotisia kukkia, joiden juuret talvehtivat ja osa perennoista sopii pohjoisiin olosuhteisiimme erinomaisesti. Perennahoito olisi haudoille vedenkulutuksen näkökulmasta erinomainen vaihtoehto, koska perennat eivät tarvitse juurikaan kastelua ja ne ovat monivuotisia. (Puutarhamyymälä Muhevainen s.a.) Perennahoitoa Juvan seurakunnassa tarjotaan vaihtoehtona kymmenen vuoden haudanhoitosopimuksessa ja tulevalle diplomikaudelle on tavoitteena, että perennahoitoa tarjottaisiin myös laajemmin kaikille, kilpailukykyiseen hintaan (Hellman A. 2025a).

Juvan seurakunnan hautausmailla suojellaan vanhoja puita ja liito-oravia. Alueita suojellaan myös vieraslajeilta, ja esimerkiksi kurturuusu ja lupiini on poistettu. Kasvien taimia myydään taimimyyjäisissä ja niiden yhteydessä seurakunta tiedottaa vieraslajien haitallisuudesta eikä millään muotoa levitä niitä taimien yhteydessä. Hautausmaiden hoidossa käytetään ympäristöystävällisiä hoitokeinoja, kuten rikkaruohojen kitkeminen ja haraaminen käsin ja ruohosilpun jättäminen maatumaan. Seurakunta järjestää keväisin ja syksyisin haravointitalkoita, joihin seurakuntalaisia kannustetaan osallistumaan. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

5.8 Metsät ja muut luonnonalueet

Metsäsuunnitelma on hyvä työkalu metsien hoitoon, ja sen avulla metsien hoito on selkeämpää, taloudellista ja kestäväää. Suunnitelman avulla pystyy helposti määrittämään, mitä tavoitteita metsälleen haluaa asettaa ja suunnitelma toimii hyvänä ohjenuorana. Suunnitelmassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus, vesistöt ja mahdolliset suojelukohteet, joten sen avulla metsänhoito on luonnon kannalta kestäväällä pohjalla. Hyvin hoidettu metsä tuottaa parhaiten ja suunnitelma auttaa myös ajoittamaan metsänhoitotyöt optimaaliseen aikaan. (Metsänhoitoyhdistykset 2025.)

Metsien sertifiointi kertoo siitä, että metsiä hoidetaan vastuullisesti ja kestävästi. Sertifioinnin tarkoituksena on säilyttää luonnon monimuotoisuus ja kulttuuri- ja virkistysarvo sen lisäksi, että metsiä hoidetaan suunnitelmallisesti.

Suomessa käytetään kahta eri sertifiointijärjestelmää, PEFC:iä ja FSC:iä. Suurin osa Suomen metsistä eli noin 90 prosenttia on PEFC-sertifioituja ja loput noin 10 prosenttia FSC-sertifioituja. (Metsäkeskus 2025.) PEFC eli Programme for the Endorsement of Forest Certification on sertifiointijärjestelmä, jonka tavoitteena on edistää kestävää metsätaloutta ja se on perustettu vastaamaan erityisesti pien- ja perhemetsänomistajien tarpeita (PEFC 2025). FSC lyhenne tulee sanoista Forest Stewardship Council ja se on myös kansainvälinen metsäsertifiointijärjestelmä kuten PEFC. Tämän järjestelmän tavoitteet ovat samat kuin PEFC:n, mutta painottaa enemmän ympäristöarvoja ja sosiaalista vastuuta. (FSC Finland 2023.)

Tämän osion minimikriteerit Kirkon ympäristödiplomin myöntämiselle ovat, että seurakunnat laativat metsäsuunnitelman ja sen tiedot viedään Basis-järjestelmään ja, että seurakunnan omistamat metsät sertifioidaan (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021).

Juvan seurakunta omistaa 2 300 hehtaaria metsää, josta jatkuvan kasvatuksen metsää on 10 prosenttia, ja vuosittain sitä hakataan noin 10 500 m³ voimassa olevan metsänhoitosuunnitelman mukaisesti. Metsät ovat seurakunnalle myös merkittävä tulonlähde puukaupan myötä. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.) Suunnitelma on laadittu vuosille 2019–2029. Seurakunnan metsät on sertifioitu PEFC-sertifioinnin mukaan. (Hellman A. 2025b.)

5.9 Liikenne

Liikenne aiheuttaa Suomen hiilidioksidipäästöistä noin viidenneksen ja noin 95 prosenttia tästä aiheutuu tieliikenteestä. Jotta Suomi pääsisi päästövähennystavoitteisiin, tulisi jokaisen miettiä omia matkustusmuotojaan ja -tarpeitaan. Merkittäviä päästövähennyksiä saavutettaisiin, jos henkilöautolla ajamisen sijaan kuljettaisiin pyörällä tai jalkaisin. Raideliikenne on hyvä vaihtoehto liikkuamiseen, koska sen aiheuttamat kasvihuonepäästöt ovat liikenteen kasvihuonepäästöistä vain 0,5 prosenttia. Myös auton käyttämällä energianlähteellä on

päästöihin suuri merkitys eli jos autolla on liikuttava, olisi hyvä valita tarpeisiin sopiva, mahdollisimman vähäpäästöinen auto. (Suomen ympäristökeskus s.a.)

Tässä osiossa minimikriteerinä Kirkon ympäristödiplomin myöntämiselle on, että seurakunta laatii tai päivittää matkustussäännön tai vastaavan ohjeen henkilöstön matkustuskäytännöistä ympäristövaikutukset huomioiden (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2021).

Juvan seurakunnalla on voimassa oleva matkustussääntö, joka painottaa välttämään kaikkea tarpeetonta autoilua ja matkustamista, mutta kaikesta autoilusta on vaikea luopua seurakunnan työtehtävien laadun takia; ihmisiä on päästävä tapaamaan myös kasvotusten, vaikka osa tapaamisista voidaankin järjestää etänä. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.) Juvan kunnassa ei ole joukkoliikennettä koulukuljetusten ja asiointiliikenteen lisäksi (Juvan kunta 2025), joten siitäkin syystä autoilua on hankala täysin lopettaa. Seurakunnan työntekijät hyödyntävät liikkueessaan kimppekyytejä ja lyhyemmät matkat kuljetaan seurakunnan yhteiskäyttöpyörällä tai jalkaisin. Esimerkiksi juhlille tai teemapäiville järjestetään yhteiskuljetukset ja pidemmille työmatkoille työntekijöitä kannustetaan julkisen liikenteen käyttöön. Henkilökunnan autoja varten seurakunnalla on käytössä lämmitystolppapaikoja lohkolämmittimien käyttöä varten sekä sähköauton latauspiste. Seurakunta järjestää mahdollisuuksien mukaan etäkokouksia, jumalanpalveluksia striimattuna sekä mahdollisuuden etätyöskentelyyn. (Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon 2024.)

6 TULOKSET JA TULOSTEN TULKINTA

6.1 Ympäristötyön alku ja nykytila Juvan seurakunnassa

Työn ensimmäinen vaihe kirjallisuuteen ja aiheeseen tutustumisen jälkeen oli täydentää ympäristökatselmustaulukkoa, jotta saataisiin selville, miten ympäristötyö on saanut alkunsa ja mikä on ympäristötyön nykytila Juvan seurakunnassa. Tämä vaihe oli tärkeä monessakin mielessä; seurakunnan työntekijöille

syntyi käsitys tehdyistä ympäristöteoista ja Kirkon ympäristödiplomista, ja tiedot auttoivat opinnäytetyötä eli ympäristöohjelmaa laatiessa.

Ympäristötyötä on tehty Juvalla jo ainakin seurakunnan perustamisesta lähtien. Seurakunnalla on omistuksessaan paljon metsää, jota hoidetaan ja ikimetsiä, joita suojellaan. Juvan seurakunta on myös sitoutunut kirkon hiilineutraaliustavoitteeseen. Tahtotila on olla esimerkillinen ympäristöasioissa ja viestiä ympäristöasioista seurakuntalaisille. Tästä tahtotilasta kertoo myös se, että seurakunta on halunnut lähteä tavoittelemaan Kirkon ympäristödiplomia.

Ympäristötyön nykytila Juvalla on hyvällä tolalla, etenkin nyt, kun asiat on kirjattu ympäristöohjelmaan ja niitä seurataan vuosittain. Myös se tukee ympäristöasioiden kehitystä edelleen, että jokaiselle tulevalle diplomikaudelle kirjataan ylös tavoitteet ja aikataulut asioiden kehittämiseen.

6.2 Ympäristöohjelma

Varsinainen työn tulos oli ympäristöohjelma Juvan seurakunnalle. Ympäristöohjelman runko syntyi ympäristökatselmustaulukon sisällöistä, joista nostettiin esiin ne asiat, jotka vaativat eniten ja pikaisimmin toimia seurakunnassa. Ohjelmaan kirjattiin kaikista osa-alueista lyhyesti ne asiat, jotka ovat jo niin sanottu hoidossa sekä ne asiat, joita tarvitsee vielä kehittää. Kehittämiskohteille kirjattiin yhdessä ympäristötyöryhmän kanssa tavoiteaikataulut ja vastaavat henkilöt, jotta asiat tulevat tehtyä ja aikatauluissa on helpompi pysyä.

Ympäristöohjelma pitää sisällään samat aihealueet kuin ympäristökatselmuks. Näistä aihealueista tavoitteita, tavoiteaikatauluja ja vastuuhenkilöitä asetettiin seuraaviin: toiminta ja talous, jätehuolto ja kiertotalous, energia, kiinteistöt ja kiinteistöhuolto sekä hautausmaat ja viheralueet. Muiden aihealueiden osalta Juvan seurakunta täytti minimikriteerit, joten näistä ympäristöohjelmaan kirjattiin vain lyhyesti, mitä on tehty tähän mennessä.

Toiminta ja talous -osioon kirjattiin, että hankintaohje on päivitettävä vuoden 2025 loppuun mennessä ja siitä vastaavat kirkkoherra ja talouspäällikkö. Päivittämätön hankintaohje on melko suurpiirteinen, joten päivittäminen tulee tarpeeseen. Hankintaohjeen laatiminen tai päivittäminen on minimikriteeri diploma haettaessa, joten siinäkin mielessä tämä on ajankohtainen asia.

Jätehuolto ja kiertotalous -osioon nousi kolme tavoitetta: jätehuoltokoulutus, jätekartoitus ja lajittelupisteiden lisääminen ja selkeytys. Näistä kahdelle ensimmäiselle tavoiteaikatauluksi kirjattiin, että ne olisi syytä laittaa kuntoon tämän eli 2025 vuoden loppuun mennessä. Jätehuollon koulutuksen järjestämisestä ja jätekartoituksesta vastaa seurakuntamestari. Näillä on siitä syystä kiire, että ovat minimikriteerejä diplomin hakemiselle. Lajittelupisteiden lisäämistarve tuli ilmi paikan päällä käydessä ja haastatellessa työntekijöitä. Toimistotiloissa oli lajitteluastiat vain sekajätteelle, vaikka suurin osa syntyvästä jätteestä olisi kierrätettävissä. Tämän tavoitteen vastaaviksi kirjattiin sekä emäntä-siivoaja että nuorisotyönohjaaja, ja tarkoituksena on hoitaa asia vuoden 2026 aikana.

Energia, kiinteistöt ja kiinteistöhoito -osioon kirjattiin myös kolme tavoitetta tulevalle diplomikaudelle: kiinteistöstrategian laatiminen, vedenkulutuksen pienentäminen ja tilojen käyttöasteen nostaminen. Kiinteistöstrategia on minimikriteeri, ja se onkin jo valmisteilla. Se tulee valmistumaan vuoden 2025 aikana ja siitä vastuussa ovat talouspäällikkö ja kiinteistötoimi. Vedenkulutusta kiinteistöissä seurataan jo tiuhaan, mutta vedenkulutus on siitä huolimatta todella suurta. Tästä asiasta vastaavat seurakuntamestari ja talouspäällikkö, mutta käytännössä myös kaikki työntekijät. Tavoiteaikatauluksi kirjattiin vuoden 2027 loppuun mennessä, mutta käytännössä tätä pyritään tekemään jatkuvasti. Tilojen käyttöasteen nostaminen on jatkuvaa työtä, jota kaikki seurakunnan työmuodot pyrkivät tekemään yhdessä lähetyssehteerin kanssa koko diplomikauden ajan. Tilojen tyhjillään tai pienellä käytöllä pitäminen ei ole taloudellisesti kannattavaa ja kuormittaa myös ympäristöä.

Hautausmaiden osalta molemmat minimikriteereistä, hautausmaan hoitosuunnitelma ja perennahoito vaativat Juvan seurakunnalta toimia, jotta diplomi voidaan myöntää. Hautausmaan hoitosuunnitelma on tarkoitus suunnitelman mukaisesti laatia vuoden 2027 loppuun mennessä ja siinä on tarkoitus käyttää apuna hautausmaiden inventointia, joka on suunniteltu tehtäväksi vuoden 2026 aikana. Molemmissa tavoitteissa vastuuhenkilönä toimii seurakuntamestari ja lisäksi inventoinnissa hautaustoimi. Perennahoidon laajentaminen kaikille asiakkaille on koko tulevan diplomikauden ajan kestävä tavoite ja siitä vastuussa pääasiallisesti hautaustoimi ja hautaustoimiston sihteeri.

6.3 Tulosten tarkastelu

Ympäristökatselmuksen laatiminen ympäristöohjelmaa varten antoi melko hyvän käsityksen Juvan seurakunnan ympäristötyön tilasta tällä hetkellä ja ympäristöohjelman avulla seurakunta pystyy edelleen jatkamaan hyvää suuntaansa ympäristötyössä ja siitä viestimisessä seurakuntalaisille.

Opinnäytetyön tavoite on siis toteutunut. Ympäristöohjelma on luovutettu seurakunnan käyttöön Kirkon ympäristödiplomin hakemista varten ja kommentoitavaksi 1.4.2025. En ole saanut ympäristöohjelmasta mitään palautetta, ainoastaan kiitokset tekemästäni työstä. Olen antanut seurakunnalle luvan muokata ympäristöohjelmaa, jos huomaavat jotain puutteita tai virheitä tai haluavat vain esimerkiksi muokata lauserakenteita seurakunnalle sopivimmiksi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tekemäni työn ja hankittujen tietojen pohjalta voisin väittää, että Juvan seurakunta tulee saamaan Kirkon ympäristödiplomin, koska ensimmäisellä hakukerralla ei ole ehtona täyttää kaikkia minimikriteerejä, kunhan niille on asetettu tavoiteaikataulut ja vastuuhenkilöt. Kirkon ympäristödiplomin myöntämisen edellytyksenä oleva 100 pisteen rajakin tulee täyttymään, mutta pisteytykseen en puuttunut, koska rajasin työni käsittämään ainoastaan ympäristöohjelman laatimisen ja kaiken siihen liittyvän.

Opinnäytetyöni onnistui suunnitelmien mukaisesti, mutta aikataulullisesti en tavoitteeseen päässyt. Aikataulu venyi sen takia, etten päässyt paikan päälle käymään niin usein kuin olisin halunnut, ja se vaikeutti myös tiedon saamista ja havainnointia. Alkuun oli hieman ongelmallista ymmärtää, mihin olin ryhtymässä, mutta kirjallisuuteen tutustumalla ja kyselemällä seurakunnan työntekijöiltä auttoivat ymmärtämään kokonaisuuden. Aiheen rajaaminen tuotti myös alussa hieman päänvaivaa, mutta kun kokonaisuus hahmottui, oli rajaaminenkin helppoa.

Tutkimuskysymykseen vastaaminen oli helposti ratkaistavissa teemahaastatte- luilla ja Kirkon ympäristödiplomien käsikirjan avulla. Teemoihin ja tutkimusmenetelmään jouduin perehtymään kirjallisuuden avulla, joten lukemista työssä riitti. Olin kuitenkin varautunut siihen etukäteen, joten se ei tullut yllätyksenä.

Tiedon saaminen seurakunnan ympäristötyöryhmän jäseniltä oli välillä aikaa vievää ja jouduin välillä laittamaan samasta asiasta useita viestejä. En saanut kaikkiin kysymyksiini vastauksia, joten jouduin jättämään joitain asioita sen takia pois ympäristöohjelmasta, mutta ne eivät olleet merkittäviä ympäristöohjelman tai diplomien hakemisen suhteen. Jonkin verran ympäristökatselmustaulukon kohdista jäi täyttämättä, mutta sekään ei vaikuta diplomien myöntämiseen eikä se varsinaisesti ollut minun työni tavoitteena, joskin suurena apuna työleni.

Tämä opinnäytetyö on minulle ensimmäinen, joten opin tätä työtä tehdessä paljon uutta. Ehkä keskeisimmät asiat olivat aikatauluttaminen ja itsensä moti- voiminen, mitkä eivät ole minulle selvästikään vahvuuksia. Työn tekemistä vaikeutti hieman työn hengellisyys, mutta pyrin kuitenkin pitämään itseni neutraalina sivustaseuraajana, joka vain kokoaa aineiston. Mielestäni onnistuin siinä hyvin. Tämän työn tekeminen lisäsi ympäristöasioiden kokonaisvaltaisuuden ymmärtämistä, koska ympäristöjärjestelmän laatiminen ottaa huomioon ympäristöasiat todella kattavasti. Kaikki vaikuttaa kaikkeen on entistä enemmän totta. Silti tuntuu, etten vieläkään ymmärrä kuin pienen hiekanjyvän verran.

Työn edetessä ja kirjallisuutta lukiessa huomasin, että kvalitatiivisen tutkimuksen niin sanottuna varjopuolena on se, että mitä enemmän tietoa tulee, sitä enemmän sitä myös janoaa. Toisinaan minun piti muistuttaa itseäni työn rajamisesta, ettei tutkimus laajene liian laajaksi. Ympäristöohjelman jokaisesta osa-alueesta olisi nimittäin saanut omat tutkimushaaransa, jolloin tämä opinäytetyö olisi laajentunut liiallisuuksiin eikä olisi enää vastannut alkuperäiseen tutkimuskysymykseen.

LÄHTEET

Eskola, J & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. E-kirja. Saatavissa:

<https://www.ellibrary.com/reader/9789517685047> [viitattu 16.4.2025].

Euroopan ympäristökeskus EEA. 2021. Muovien aiheuttamat haitat ympäristölle ja ilmastolle lisääntyvät. WWW-dokumentti. Päivitetty 9.2.2023. Saatavissa: <https://www.eea.europa.eu/fi/highlights/muovien-aiheuttamathaitatymparistolle-ja> [viitattu 8.4.2025].

FSC Finland. 2023. Suomen metsänhoidon FSC-standardi. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://fi.fsc.org/fi-fi/metsanhoidon-fsc-standardi> [viitattu 10.4.2025].

Hellman, A. 2024. Ympäristökasvatussuunnitelma. Julkaisematon liite Kirkon ympäristödiplomin hakemista varten.

Hellman, A. 2025a. Nuorisotyönohjaaja. Keskustelu Teamsissa 24.3.25. Juvan seurakunta.

Hellman, A. 2025b. Nuorisotyönohjaaja. Sähköpostikeskustelu 19.3.2025. Juvan seurakunta.

Hellman, K. 2024. Emäntä-siivooja. Haastattelu 16.10.2024. Juvan seurakunta.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Päivitetty 2022. Gaudeamus Oy. E-kirja. Saatavissa: <https://www.ellibrary.com/reader/9789523458123https://www.ellibrary.com/reader/9789523458123> [viitattu 21.4.2025].

Suomen ympäristökeskus s.a. Liikenne on merkittävä kasvihuonekaasupäästöjen tuottaja. WWW-dokumentti. Päivitetty 31.5.2022. Saatavissa: <https://www.ilmastoopas.fi/artikkelit/liikenne-on-merkittava-kasvihuonekaasupaastojen-tuottaja> [viitattu 11.4.2025].

Juvan kunta. 2025. Joukkoliikenne. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.juva.fi/joukkoliikenne> [viitattu 11.4.2025].

Juvan seurakunta s.a. Juva – Pyhän ristin seurakunta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.juvanseurakunta.fi/info-ja-asiointi> [viitattu 28.1.2025].

Jätelaki 17.6.2011/646.

Kirkkohallitus. 2021. Hiilinieluvvarasto 2021. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://public.tableau.com/app/profile/kirkkohallitus.tilastot/viz/Hiilivarasto2021/Talousyksikt> [viitattu 4.4.2025].

Kärkkäinen, T. 2025. Talouspäällikkö. Sähköpostihaastattelu 3.3.2025. Juvan seurakunta.

Laatupankki. 2024. Ympäristöjärjestelmän merkitys yrityksen hiilijalanjäljen pienentämisessä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://laatupankki.fi/resurssit/ymparistojarjestelman-merkitys-yrityksen-hiilijalanjaljen-pienentamisessa> [viitattu 1.4.25].

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1397. Metsäkeskus. 2025. Metsäsertifiointi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.metsakeskus.fi/fi/metsan-kaytto-ja-omistus/oikeudet-ja-velvollisuudet/metsasertifiointi> [viitattu 10.4.2025].

Marine Stewardship Council. 2025. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.msc.org/fi/yrityksille/sinisen-msc-merkin-kaytto/opas> [viitattu 30.5.2025].

Metsänhoitoyhdistykset. 2025. Metsäsuunnitelma. Metsänhoitoyhdistykset. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mhy.fi/met-sanomistaminen/metsasuunnitelma> [viitattu 10.4.2025].

Museovirasto. 2015. Hautausmaiden inventointiopas. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://stmuseovirastoprod.blob.core.windows.net/museovirasto/Meista/Julkaisut/hautausmaiden-inventointiopas.pdf> [viitattu 10.4.2025].

Paavilainen, P. 2025. Seurakuntamestari. Sähköpostihaastattelu 9.4.2025. Juvan seurakunta.

PEFC. 2025. Mikä on PEFC? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://pefc.fi/pefc-sertifiointi/mika-on-pefc> [viitattu 10.4.2025].

Puutarhamyymälä Muhevainen s.a. Perennat. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://muhevainen.fi/oppaat/perennat/> [viitattu 10.4.2025].

Suomen evankelis-luterilainen kirkko s.a. Hiilineutraali kirkko. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/kestavakehitys/hiilineutraali-kirkko/> [viitattu 25.1.2025].

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. 2021. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja> [viitattu 25.1.2025].

Suomen kestävän kehityksen toimikunta s.a. Kestävyysdonitsi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys-ja-agenda2030> [viitattu 14.4.2025].

Suomen kestävän kehityksen toimikunta s.a. Kestävä kehitys ja Agenda 2030. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitysjaagenda2030> [viitattu 14.4.2025].

Suomen YK-liitto s.a. Kestävä kehitys – historiaa ja toiminnan taustoja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys/kestavakehityshistoriaa-ja-toiminnan-taustoja> [viitattu 14.4.2025].

Suomen ympäristökeskus. 2022. EMAS-järjestelmä ja sen toteuttaminen. WWW-dokumentti. Päivitetty 18.3.2025. Saatavissa: <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-kierto-ja-biotalous/kestavatuotanto/ymparistojarjestelmat-jajohtaminen/emas-jarjestelma-ja-sen-toteuttaminen> [viitattu 5.4.2025].

Valtioneuvoston asetus jätteistä 18.11.2021/978.

WWF s.a. Kalan ympäristömerkit. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://wwf.fi/ruoka/kalaopas/kalan-ymparistomerkit/> [viitattu 30.5.2025].

WWF s.a. Ruuan ympäristövaikutukset. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://wwf.fi/ruoka/ruuan-ymparistovaikutukset/> [viitattu 8.4.2025].

Ympäristöhallinto. 2022. Ympäristöjärjestelmät ja johtaminen. WWW-dokumentti. Päivitetty 31.10.2023. Saatavissa: <https://www.ymparisto.fi/fi/kestavakierto-jabiotalous/kestavatuotanto/ymparistojarjestelmat-jajohtaminen> [viitattu 1.4.2025].

Ympäristöministeriö s.a. Suomen kansallinen ilmastopolitiikka. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://ym.fi/suomen-kansallinen-ilmastopolitiikka> [viitattu 23.4.2025].

Ympäristötyöryhmän haastattelu. 2024. Haastattelu 16.10.2024. Juvan seurakunta.

Ympäristötyöryhmän kirjaus ympäristökatselmustaulukkoon. 2024. Julkaisen liite Kirkon ympäristödiplomin hakemista varten.

